

Av en født forbryters dagbok

Bestefar er en stakk

Han bor på loftet og banker i gulvet når jeg har sovet og er våt fordi jeg har tisset på meg, og når jeg skal sove og jeg er tørr fordi de har skiftet på meg. En gang kom bestefar ned; det var far som hentet ham. Han sa han ikke ville vite mer av ham, han var lei av den dunkingen. Bestefar hadde en blank kule i den ene enden og hadde en masse små knotter på kroppen. Mor skjente og sa at far skulle gå opp igjen med bestefar stakkar, for ellers kunne han ikke dunke, det var umulig å dunke når bestefar var nede. Så gikk far opp med bestefar, og neste gang jeg var våt dunket det igjen.

Far er høyt oppe

Når han kommer ned til meg, blir jeg litt redd, for det er mange røde pigger i ansiktet på ham. Når jeg står ute i vognen min, peker far opp i himmelen og sier Se på flyet, og da liker han seg best om jeg rekker armene i været og sier Æh. Mor sier Det er bare rutemaskinen til København, du tenker ikke på at ungen ikke ser annet enn fly, slik som han ligger hele dagen.

Far brummer og blir vekk. Humlen heter en som brummer og blir vekk og har hår som blir røde i solen. Far er en humle.

Mor er nær. Mors nese er bløt i halsen min. Hun sier godt med stemmen.

Det er noe som er nedenfor som heter Lillesøster som jeg ikke kan se, men som holder på å velte vognen når det gjerne vil opp til meg. Det må være noe bitte lite. Det er helt nede på bunnen, langt under meg. Det er godt å være størst og ligge og ta i himmelen.

(...)

av Johan Borgen

**Redningsmannskapene
pustet lettet ut
da alt håp var ute**

Nils-Fredrik Nielsen

Stilskriving mens fuglane flyg forbi

Av RUNE BELSVIK

Eg må skriva ein stil. Den skal vera ferdig til i morgon. Det er grådig dumt, for ute er det opplett og eg høyrer rop og spark frå fotballbanen.

Eg skriv at far min er ein tulling. At han klatrar i tre, og at mor mi må hogga dei ned for å få han inn til middag. Det skriv eg, og så les eg det. Eg tenkte at slik går det ikkje an å skriva stil. Stilar er ikkje slik. Derfor rablar eg over det, og tenner meg ei pipe. Nei, eg tenner meg ikkje ei pipe på ordentleg. Eg skriv berre at eg gjer det, for det passa liksom så godt inn. Eg rablar ikkje over noko heller. Det står altså skrive over her, at eg tenner meg ei pipe. Berre sjå. Men eigentleg sit eg berre og skriv det altså, fordi det passa så godt inn, og fordi eg ikkje kom på noko anna.

Men no må eg snart koma på noko skikkeleg. Noko som det verkeleg går an å skriva om. Fleire av kameratane mine har røykt heilt på alvor. Det har faktisk eg og, viss eg skal vera ærleg. Der lurte eg deg igjen, viss du står bak meg og smugles på papiret mitt. For viss eg skal vera heilt ærleg så – men det skal eg ikkje, eg skal skriva stil. Viss han blir god, så kan det henda læraren les han høgt for heile klassen. Eller kanskje eg får lesa han sjølv til og med. Det er noko av det kjekkaste eg veit. Å lesa høgt. Men det må vera noko skikkeleg. Eg har altså ikkje røykt. Ikkje for alvor. Det skriv eg. Noko skikkeleg. Ikkje om ein far som klatrar i tre og ei mor som må hogga treet ned for å få han inn til middag.

- Kom ned, din skrulling! ropar mora.
- Ti stille! ropar faren.
- Det er middag! ropar mora.
- Det drit vel eg i! ropar faren.
- Fysj for eit snakk! ropar mora.
- Så flytt deg då! ropar faren.

Men guten, kor står han? Guten, det er jo eg. Jo, eg står bak ein stein og smugkikkar.

Eg står alltid bak ein stein og smugkikkar når mor mi hogg far min ned til middag. Eg er liten og ganske redd, og står og lurar på kva veg treet vil detta. Men det går seint. Men når mor mi skal hogga ned treet, går det altfor seint.

Det går ikkje an å skriva ein slik stil. Det tar jo mange timar. Men eigentleg står eg ikkje bak den steinen. Eigentleg sit eg berre her og ser ein haug med bokstavar som eg lagar med ein svart tusjpenn. Dei renn liksom ut. Enno har eg ikkje stroke over eit einaste ord. Og hadde dette vore noko skikkeleg, så hadde det alt vore ord nok til ein heil stil. Det kunne kanskje til og med blitt den lengste stilen av alle i klassen. Så kunne eg stått og lese han høgt for dei alle saman, så dei måtte høyra kor flink eg var både til å lesa og skriva. Men kva hjelper det når eg ikkje kjem på noko skikkeleg i det heile tatt?

**Diktet fortalte det han visste
på en måte som gjorde
at han ikke forstod det**

Nils-Fredrik Nielsen

Stilskrivning mens fuglane flyg forbi

Fuglane er skikkelege. Dei fyk att og fram utfor glaset mitt heilt på ordentleg. Men det er ikkje nok. Det må vera meir enn fuglar. Mor mi og far min er òg skikkelege. Øksa òg. Og alle trea som far min aldri klatra opp i. Jo, forresten, han klatra opp i den svære furua her ein dag. Det var ei svær grein som strekte seg ut over taket på huset og gnura mot antenna, og den greina ville han saga ned. Han klatra opp i ein stige, for det var ikkje greiner heilt nede. Så klatra han opp på nokre greiner, og stod på ei pistrete ei som stakk tørt og spiss ut i lufta som ein blyant.

Som ein blyant! Var ikkje det bra skrive? Det høyrrest mest ut som ei bok. I bøker er det jo så mykje som er nett som noko. Ein mann som ser ut som eit fuglefjell, for eksempel. Nei. Det var dumt. Det står det ikkje i bøker. Eg kjem ikkje på kva som står i bøker. Men far min stod der på ei pistrete grein, og eg stod nede på bakken og tenkte ikkje på at eg burde få skrive denne stilen snart.

Eg er glad i far min ganske ofte. Eg var redd han skulle detta ned. Å, neida, sa han. Det går så fint, så. Han seier alltid det, og så smiler han og sagar og sagar. Og så kom mor mi ut og sa at det var middag. Og då sa far min at han berre måtte få ned denne greina først. Og mor mi sa at eg måtte flytta meg så eg ikkje fekk greina i hovudet, og at maten ville bli kald dersom han ikkje skunda seg.

Enno har eg ikkje stroke eit einaste ord. Det er nok ein del skrivefeil her, men det gjer ikkje noko, for eg kan jo ikkje levera inn dette likevel. Og så brakk sagbladet. Nei, det gjorde ikkje det. Men det passar så godt inn. Og far min kom ned og gjekk i kjellaren for å byta sagblad, slik at maten skulle bli kald og mor mi skulle koma ut ein gong til, og til slutt skulle ho henta øksa. Nei.

Nei. Nei. Nei. No har eg stroke ut eit ord. Det var eit nei. Eg høyrer lydar frå fotballbanen. Det er skikkelege lydar. Og så klatra far min opp igjen.

No veit eg ikkje kva eg skal skriva. Kva skal eg skriva no? Tusjpennen er god å halda i, og eg har massevis av papir. Eg har mange kameratar. Dei har skrive stilane sine ferdig. Kva i all verda har dei skrive om? Eg skriv ned det eg tenker. Det er derfor det ikkje blir noko skikkeleg. Eg tenker jo nett som fuglane flyg.

- Kom ned, di brøleape! brøla mor mi.

- Nei! ropa far min.

- Det tar seg ikkje ut! ropa mor mi. – Må eg til å hogga deg ned i dag òg?

Ho løfta øksa og hogg til. Jøje meg. Plutseleg er fuglane borte. Plutseleg er det heilt stille på fotballbanen. Plutseleg kan eg ikkje høyra anna enn tusjpennen som gnikkar mot papiret. Eg heiter Rune. Det står det skrive her. Eg skriv meg ned. Eg skriv meg stor og sterk. Så kjem eg fram frå steinen.

- Kutt ut det der tøyset! ropar eg. – Eg er lei av alt det der dritpratet! No får vi pinadø gå inn og eta middag med ein gong. Eg er svolten. Eg veks og eg treng mat. Eg orkar ikkje dette vrøvlet lenger!

Det er mi skuld alt saman. Eg sa vi kunne ha ei fri stiloppgåve denne gongen. Eg sa til læraren at det var så kjedeleg å skriva alt det vanlege. Vi kunne heller skriva om nett det vi ville. Så dum var eg. No sit eg her og kan skriva kva som helst. Men det er umuleg. Det går ikkje an å skriva kva som helst. Det er det som er det forferdelege. Alltid må det vera noko...

Refusjonsbrev 2

Herr Gud,

vi takker for Deres innsendte manus "Bibelen". Dessverre finner vi ikke teksten, i sin nåværende tilstand, egnet for utgivelse på vårt forlag.

Teksten har åpenbare kvaliteter, ikke minst i bruken av metaforer, men dessverre har den også mange skjemmende svakheter. For det første er det sjangerproblemet: Hva slags verk er dette? Er det en biografi eller en slektssaga? Og hva med de rusinspirerte undergangsskildringene?

Det finnes også en del longører, særlig når det gjelder fremstilling av slektsrekker og korrekt behandling av kjøtt. Men her vil det være lett å stryke. Det er ikke så farlig med pølsa som er for lang!

Mest problematisk er imidlertid fremstillingen av Dem selv som hovedperson. De stiller Dem lagelig til for kritikk, når De omtaler Dem selv som allvitende og ufeilbarlig. Her har tidligere statsminister Gro Harlem Brundtland allerede kommet Dem i forkjøpet.

Vi stusser også over at De så fort går over fra å være den straffende Gud til den milde frelser. Hva skjedde som foranlediget dette brå skiftet? Var det at De ble far i såpass voksen alder?

Vi anbefaler Dem å jobbe mer med teksten. Her trengs mye innstramming og fokusering, hvis det skal bli en utgivelse vi kan tro på.

En mulig vei å gå er selvfølgelig å gjøre hovedpersonen til en kvinne, og å ta med noen flere matoppskrifter.

For øvrig, dersom De skulle ha gitt ut en bok hos oss, ville vi ha insistert på at De brukte Deres navn på forsiden. Bare "Bibelen", uten opphavsmannens navn, virker unødig kokett.

Med vennlig hilsen

Gina Brøttum, forlagsredaktør

Refusjonsbrev 2

For å få råd til kjærlighetsferien
måtte hun nøye seg med silikon
i det ene brystet

Nils-Fredrik Nielsen

Ha, ha, ha, he, he, hi, hi, hi ...

29. des 2004 00:00 Av: Dagny Holm, Frilanser

Hvor ofte ler du? Svaret er at du sannsynligvis ler ganske mange ganger hver eneste dag. Ikke rart at latter er blitt et forskningsfelt. For hva er latter, og hva gjør den med oss?

En god latter forlenger livet, heter det i et ordtak. Ingen forskning kan bekrefte ordtakene. Men at livet blir lystigere ved å holde lattermuskulaturen i trim, det er forskerne enige om. Og er vi generelt glade, holder vi oss friskere.

Kroppsspråk

Sven Svebak har forsket på både latter og sans for humor. – Latter er en form for kroppsspråk, sier han. Med latteren forteller vi til andre at vi er i en spesiell sinnssstemning. Latteren er lik enten vi kommer fra Kina eller Norge; over hele kloden ler folk på omtrent samme måte. Det er ingen som vifter med ørene for å vise at de morer seg!

Minst ti typer latter

Men det er ikke nødvendig å være glad for å le. Forskerne har beskrevet minst ti forskjellige latter typer. Bare en av dem kommer av humor; det er når vi ler fordi vi synes noe er morsomt. De andre formene for latter skyldes ikke nødvendigvis at vi oppfatter noe som morsomt. Sosial latter er en slik type latter. Da ler vi gjerne når andre ler, uten at vi oppfatter hva de ler av. Av og til ler vi også en ondskapsfull latter, eller vi kan le når vi er litt redde. Mange som er redde for å fly, ler eller kommer med gledesutbrudd når flyet lander trygt på bakken. Blir vi kilt, ler vi en annen form for latter. Noen spesielle hjerneskader gir ufrivillig trang til å le.

Studier av latter

Den amerikanske forskeren Robert R. Provine har studert hva som får folk til å le. Vi ler nemlig sjelden når vi er helt alene uten påvirkning fra tv, radio eller lesestoff. Provine og assistentene hans tok med seg båndopptakere og notisblokker og dro ut til steder der folk møtes og snakker sammen: på kjøpesenter, fotballbaner, skoler og i selskap. Forskerne noterte nøyaktig det som hendte når noen begynte å le, og la spesielt merke til hva som skjedde like før latteren brøt løs. Da gjorde de en overraskende oppdagelse: Bare en femtedel av 12 000 noterte latterutbrudd kom etter at noen hadde sagt eller gjort noe morsomt! Folk lo for det meste etter helt vanlige bemerkninger, som for eksempel: "Se, der kommer Anne," eller: "Hyggelig å treffe deg," eller: "Hvor skal du?" Dette tyder på at latteren først og fremst har med forhold mellom mennesker å gjøre. – Latter er et lim som binder mennesker sammen, sier Provine.

Andre studier har sett på forskjeller mellom latter hos menn og hos kvinner. Når menn snakker med andre menn, ler de gjerne like mye. Når en kvinne henvender seg til en annen kvinne, vil hun som regel le mer enn den andre. Og hvis en kvinne henvender seg til en mann, ler hun vanligvis mer enn dobbelt så mye som mannen hun snakker med. Det samme er observert helt fra jenter og gutter er unge. Men det betyr ikke nødvendigvis at gutter er morsommere enn jenter – eller at guttene er mindre opptatt av humor. Kanskje du kan forske litt på dette?

**Han var så mett av dage
at han kastet opp
de siste minuttene**

Nils-Fredrik Nielsen

Ha, ha, ha, he, he, hi, hi, hi ...

Kan overskriftene være med for å skape nysgjerrighet?

Er du kilen?

Jeg kjenner en liten gutt som er så kilen under føttene at moren hans må klippe tåneglene hans når han sover, ellers er det helt umulig. Men hva i all verden er kiling, egentlig? Hvorfor ler vi så fælt av det, når det ikke alltid er morsomt engang?

De fleste barn begynner å le en gang mellom tre og fem måneders alder, og det er nesten alltid kiling eller annen fysisk kontakt som starter det hele. Noen forskere mener at kilelatteren er den mest primitive og grunnleggende av alle typer latter. Den britiske forskeren Sarah-Jayne Blakemore har forsket mer på kiling. Hun har til og med fått lagd en kile-robot som kiler folk inne i hånden. Hver gang roboten kiler, skal forsøkspersonen svare hvor mye det kilte – på en skala fra 0 til 10. Etter en stund får forsøkspersonen en joystick og kan styre kile-roboten selv, og da går det akkurat som alle kilne mennesker vet: Det går ikke an å kile seg selv. MEN når roboten får lagt inn en forsinkelse og ikke kiler før det er gått flere sekunder siden den fikk beskjeden, så kan det kile ganske godt likevel. Vi må altså overraskes litt på en eller annen måte for at kilingen skal virke. Blakemore mener at vi reagerer på andres kiling fordi latter først og fremst har med forholdet til andre å gjøre.

Jenter mest kilne

Sven Svebak har også gjort kile-eksperimenter. Han har funnet ut at kvinner er mer kilne enn menn, og særlig hvis de blir kilt av en mann. De mest kilne områdene på huden er rundt knærne og albuerne, på innsiden av lårene og overarmene og på sidene av kroppen. Alle disse stedene er det lite hår. Kiling er et godt eksempel på hvor sammensatt menneskenaturen er. Den samme kilingen kan plutselig gå over fra å være deilig til å bli forferdelig, som om noen hadde skrudd på en bryter.

Det går an å tvinge seg til å slutte å være kilen, jeg har gjort det selv. Og jeg gjorde det ved å si til meg selv: Dette er ikke kiling, det er noe jeg gjør selv, dette er ikke kiling osv. Hvorfor det var så viktig for meg ikke å være kilen? Jo, broren min og jeg kilte hverandre mye da vi var små. Men det endte bestandig med at broren min tisset på seg. Derfor fikk jeg ikke lov av foreldrene mine å kile ham mer. Det var bare det at siden jeg ikke tisset på meg, fikk ikke broren min noe forbud mot å kile meg! Urettferdig, ikke sant? Så jeg hadde ikke noe valg, jeg måtte venne meg av med å bli kilen.

Så nå er jeg altså ikke kilen lenger. Men jeg har ikke vent meg av med å le. Heldigvis!

TILLEGGSINFORMASJON:

Tre gode råd for stive lattermuskler:

- 1) Si a- og i-lyder. Det stimulerer positive følelser.
- 2) Sett en penn på tvers i munnen (vær forsiktig!). Det setter smilemusklene i aktivitet.
- 3) Le av deg selv!

Visste du at

... latter krever bevegelser fra 15 ulike ansiktsmuskler?

... barn ler oftere enn voksne, men det betyr ikke at de har større sans for humor enn voksne.

Kan du teste dette?

... første søndag i mai er "Verdens latterdag". Det er den internasjonale latterbevegelsen som har bestemt dette.

Ha, ha, ha, he, he, hi, hi, hi ...

Hva skjer i kroppen når du ler?

Hjernen

Hjernen setter i gang og sender "latterbeskjeder" til resten av kroppen. Noen tror at latter får hjernen til å lage endorfiner, kroppens naturlige, smertestillende stoff. Hjernebølgene får et annet mønster.

Hjertet

Hjertet slår forttere mens du ler, men etter lattersalven er pulsen lavere enn før. Blodtrykket stiger også mens du ler, men blir lavere enn før når du er ferdig med å le.

Musklene

Musklene (særlig i bryst og mage) jobber, men slapper ekstra godt av etterpå.

Slimhinnene

Noen forskere tror slimhinnene får mer immunstoff, slik at de bedre kan stoppe bakterier og virus som er på vei inn i kroppen.

Blodet

Kanskje øker innholdet av en rekke stoffer og celler som dreper virus, bakterier og kreftceller.

Hormonproduserende kjertler

- lager mindre stresshormoner
- lager mer veksthormoner (som bla hjelper til med å reparere muskler og organer)

Bli latterforsker, du også!

Her er to lattereksperimenter som passer best utenfor laboratoriet:

1) Hva er det som får folk til å le? Dere bør være en gruppe på minst tre-fire. Ta med dere båndopptaker og/eller notisblokk og gå rundt et sted der mange barn er samlet (skolegården er et fint sted). Det er lurt å rusle rundt med utstyret en stund før selve undersøkelsen begynner, slik at folk blir vant til dere. Med båndopptakeren kan en av dere ta opp alt det man sier (og ler) i en gruppe, og de andre noterer som gale og prøver å skrive ned nøyaktig hva som blir sagt og gjort like før noen begynner å le. Så kan dere jo sammenlikne deres resultater med Provines – han fant jo ut at bare 20 % av latteren kom etter en spøk eller en morsom episode.

2) Er latter smittsomt? Ta opp en skikkelig, ekte latter på lydbånd. Så spiller dere den av i klassen (uten at de andre er forberedt) og prøver å registrere hvor mange som begynner å le. Gjenta dette noen ganger. Hva skjer? Blir det færre som ler etter hvert?

Kan dyrene le?

Sjimpansen er ett av de dyrene som likner aller mest på mennesker. Og når sjimpanser blir kilt eller leker voldsomt, slipper de ut en spesiell lyd som de ikke bruker ellers.

Når de lager denne lyden, viser de samtidig andre leke-uttrykk. De fleste eksperter er derfor enige om at sjimpansene ler, selv om det høres mer ut som lange sagelyder enn vanlig menneskelatter. Vi mennesker kutter opp latteren i biter, med flere ha-ha-ha på hver utpust. Sjimpanser lager én lyd for hver utpust (og innpust, de ler på innover-en også!). Det at sjimpansene ikke greier å dele opp utpusten i biter, er kanskje en av grunnene til at de ikke kan snakke!

I en sofa fra IKEA

I en sofa fra IKEA sitter far og denger mor.
Det er tv-kveld og mor har sølt litt øl på stuens bord.
Så nå banner far og denger mor og bruker tabu ord.

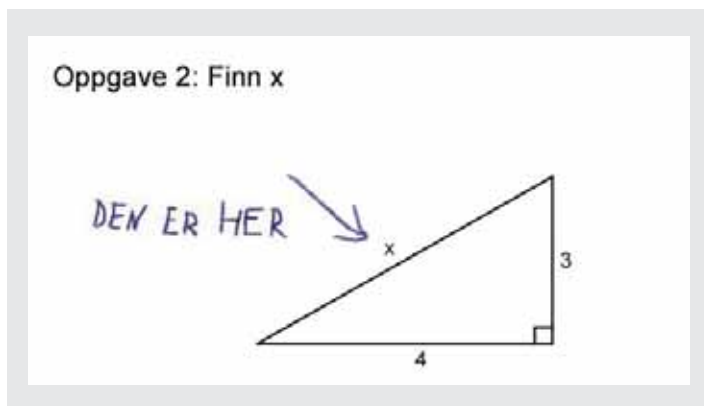
I en sofa fra IKEA sitter mor og lugger far.
I svære dotter river mor ut alt det håret som han har.
Så går far på karatekurs og mor går på bar.

I en sofa fra IKEA sitter far og denger mor.
Far blir sterk når far blir sint.
Og far blir sinna når han tror
At hans kone driver hor med sjefen sin
på hans kontor.

I en sofa fra IKEA sitter mor og klorer far.
Og så hyler de og river av de klærne som de har.
Og så gjør de sånn som gjør at mor
blir mor og far blir far.

I en sofa fra IKEA ligger mor og mor er død.
Så kommer barna på barnehjem og far på
vann og brød.
Det var dagens lille solstreif
hilsen Wam og Vennerød.

Årets matematikkbesvarelse:

Skilsmisse?

Nordlandsbonden ringer sin sønn noen dager før julaften.

- Jeg vil ikke ødelegge helgen for deg, men jeg må fortelle deg om at din mamma og jeg skal skilles. 45 års ulykke får være nok.

- Hva prater du om pappa, skriker sønnen i telefonen.

- Vi holder ikke ut med hverandre lenger, og jeg orker ikke å snakke om det. Ring din søster i Lakselv og fortell det til henne.

Panikkslagen ringer sønnen til sin søster, som eksploderer i telefonen: - Aldri i livet om de skal skilles, sier hun. - Jeg skal ta hånd om dette.

Hun ringer omgående til faren, og sier bestemt: - Dere skal ikke skilles. Gjør ingenting før vi kommer.

Pappaen legger på telefonen, og vender seg til kona med ordene:

- Det er i orden. De kommer hjem til jul, og de betaler reisen selv.

(P)rompehumor før og nå

Det siste du lo av. Hva var det? Og tenk etter, eller tenk før, og langt tilbake i tiden – kunne et menneske ha ledd av det samme for, la oss si 1000 år siden?

Det finnes mennesker, smarte sådanne, som mener at menneskenes hjerter aldri forandres. Er det rett, så måtte vel en og annen forfader, eller formoder, kunne smile og le av det samme som deg. Sånt lar seg vanskelig etterprøve. Men hva med the other way around?

Kunne du ha ledd av steinaldervitser? Hvis de hadde vitser da?

Hva er det i det hele tatt som gjør at noe er morsomt eller komisk?

Kanskje kunne man tenke seg at på samme måte som at hjulet måtte oppfinnes, eller at vitaminene måtte oppdages, så måtte vel humoren på et eller annet tidspunkt komme inn i menneskenes historie. At det på et eller annet tidspunkt må ha startet med en smittende latter. Men aldri har vi vel lest det i en historiebok: "Den greske vitenskapsmannen M. Orsom Humor var den første som allerede i år 560 f.Kr. oppdaget humoren, da hadde den visstnok ligget på lur lenge".

Nei, av en eller annen (muligens latterlig) grunn oppleves det som umulig at ikke mennesket skulle ha klukkledt fra dag én så å si, eller i det minste, fra tidenes veldig tidlig på morgenen.

"Khhkkhkkhmmmf" kan vi knise med lyd ut av nesa. "Komisk," kan vi så si (med hånd for munn) uten å ane at vi må helt tilbake til Aristoteles for å kunne forklare hva som er så komisk. Han kunne nemlig ha forklart oss at folk i byen Athen ikke hadde så voldsom respekt for folk som kom utenfra, fra landsbyene rundt, fra Komer eller fra Demer, som de også ble kalt. Ordet komedie er derfra. Komediantene ble vist liten ære og jagd bort fra byen.

(P)rompehumor før og nå

For 2500 år siden

Herodot het han. Han som kalles historieskrivingens far. Han levde nesten 500 år før Kristus. Og han bedrev historieskriving. Disse historiene er både fortellinger og historieskriving slik vi lærer i historietimene.

Langt senere sitter Alexander Kielland og skriver en historie om en ung gutt som sliter på skolen. Her rakker han ned på puggeskolen som er så ille at den faktisk tar livet av folk. Likevel var det lyspunkter, innimellom all latinen kunne de stakkars sliterne "le af en morsom Anek-dote hos Herodot".

Jeg vet ikke hva de lo av, men at de lo av Herodot for 100 år siden er kanskje ikke egnet til å imponere deg. Nå er vel humoren mye råere, tenker vi gjerne, vi i vår tid, vi som er så innprenta til å tro at alt må gå framover, det får vi vel aldri vite sikkert, men det finnes i hvert fall trøndere som sverger til Herodot fortsatt. P3s Are Sende Osen er en av dem:

Han grekeren Herodot, som regnes som historieskrivingens far, dreiv jo som kjent og skreiv ned alt som hadd skjedd nedi landan der ved Middelhavet for snart tre tusen år siden.

Hvertfall så fortælle'n om, va sikkert Persia, så hadd kongen dødd og dæm sku velg en ny en blant derre adelsmennern. Og det va jo en veldig populær jobb, derre, så dæm va mang om beinet, so to speak, og så foreslo han enen at

"Dåkker, vi går ut te hestan vårres, og den førsten som får hesten sin te å vrinsk, han bli ny konge!"

Og så gjor dæm det, og han som hadd foreslått hele greia han hadd, like før han foreslo derre, tatt hånda si langt oppi kjønnsåpningen te ei hoppe eller merr, hu-hest han hadd rett rundt hjørnet, og dermed vrinska jo hesten hannes med en gang han vart kilt under næsen med den hånda, og dermed vart mann'n konge.

Og vi syns jo herre virke veldig festlig, aill sammen. Ha ha, si vi. Men æ ska fortæl dæ at det lukte itj nå ber av fingran te mang av dæm vi har som ledera no for tia heller.

Den lure løsningen vi ikke har tenkt på selv – morsom, kanskje særlig når den vi ler av sitter høyere enn oss selv?

For 500 år siden

Hvorfor smiler vi eller hvorfor smiler vi ikke av morsomheter? Hvor mange ganger må vel ikke den barnslige gutten ha tålt at den modne jenta snur seg mot ham, midt i timen, med en bedrevitende mine før hun avleverer sitt hovne og høylytte snøft i protest mot den dårlige (les: prompe-) humoren?

Og hva vet vel han om at han har store deler av verdenslitteraturen (som kanskje bare jenta en gang får lest når hun en gang blir kvinne) på sin side? Ta for eksempel et verk som Pantagruel av François Rabelais:

(...) Så spratt han opp og slapp en fis, gjorde et hopp og plystret, og så ropte han høyt og begeistret: "Lenge leve Pantagruel!"

Da Pantagruel så dette, ville han gjøre likedan, men den fisen han slapp, fikk jorden til å skjelve i ni mils omkrets. Og den råtne luften som ble liggende igjen, avlet mer enn femti tusen små menn, dverger og vanskapninger. Etterpå slapp han en fjert som avlet like

(P)rompehumor før og nå

mange små krokete kvinner av den sorten man kan finne mange steder, som aldri vokser annet enn nedover, akkurat som kuromper, eller i omkrets, akkurat som neper fra Limoges.

"Neimenn, jøss," sa Panurge. "Har De så frodig fis? Ved Gud! Se for noen fine fysaker av noen fyrer, og for noen flotte og fjertne damer. Vi gifter dem bort med hverandre, så de kan avle hestefluer."

For 40 år siden

Hvis vi beveger oss noen hundreår fram i tid, fram til det forrige århundret, kan vi se at prompehumoren fortsatt har en plass i menneskenes hjerter. Selv når det er krig. Krig skulle en ikke tro ville gi morsom litteratur, men da burde man lese Kurt Vonneguts *Slaktehus-5*.

I denne romanen møter vi Billy. Billy Pilgrim. Han overlever bombingene av Dresden under 2. verdenskrig. Fortelleren i romanen sier at han trodde det skulle være lett å fortelle om ødeleggelsen av Dresden, men nå er han "en gammel fis som sitter der med erindringene sine og røker Pall Mall og har fullvoksne sønner". Han måtte bruke mange år før han fikk til å skrive godt om krigserfaringene.

Boka er bemerkelseverdig. Her handler det om noe veldig alvorlig, men hva er det som gjør at fortellingene gjør inntrykk? Jo, humoren, den gjør oss til venn med karakterene. Billy Pilgrim blir nemlig (hevder han) kidnappet av en flyvende tallerken i 1967. Den norske forfatteren Johan Borgen spør i sin anmeldelse "Hvordan kan et stykke litteratur i denne genren bli morsom lesning?" Så er det det da, at det kanskje må til nettopp en kidnapping til en annen planet for at man skal få et litt annerledes og skjevt blikk på så alvorlige ting som tiden og døden. En vond, pinlig og pinefull situasjon kan for eksempel nedtegnes på denne måten:

Billy hostet da døren ble åpnet, og da han hostet dreit han tynn velling. Dette stemte med Den Tredje Lov om Bevegelse som sir Isaac Newton hadde formulert. Denne loven sier oss at til hver aksjon svarer en reaksjon som er av samme størrelsesorden og virker i motsatt retning.

Dette kan være nyttig ved framstillingen av raketter.

Og hvem vet, kanskje smilte du ikke en eneste gang, kanskje har menneskenes hjerter forandret seg?

Mållaget - Riksmålskameratene

1905: Kampen blåses i gang.

06: Mållaget har kommet best i gang og spiller organisert og fint.

07: Etter en usikker åpning kan det se ut som om Riks-Kam også har organisert seg.

07: MÅÅÅÅL! 0-1 Riks-Kam drar opp et nydelig angrep, og Kaptein Bjørnson avslutter med et kontant skudd i vinkelen. En reformerende scoring!

07: MÅÅÅÅL! 1-1 Mållaget svarer direkte. Angrepet blir dratt opp på kanten, og fra nesten død vinkel skyter Garborg i et fantastisk sidemålsskudd som lurar seg over streken i venstre hjørne. Eller var den inne? Ville protester fra Riks-Kam. Denne scoringen vil bli diskutert i lang tid framover.

11: Etter scoringene har det vært ampert på banen, og Gabriel Scott provoserer Mållaget. Begge lag braker sammen i et masseslagsmål. Det hele virker teatralisk.

12: Rødt kort! Mållagets Wollert Konow slenger med leppa og blir utvist. Utvisningen virker i strengeste laget.

13: Hjalmar Falk krangler med sine egne. Han ønsker et mer radikalt spill.

17: MÅÅÅÅL 2-2 Hjalmar Falk, som tydeligvis slites mellom de to lagene, foreslår en straffe til hvert lag – begge scorer; 2-2. Dette begynner å likne en farse.

18: Protester fra begge lag, som krangler så busta fyker. Rotete og planløst spill som stadig avbrytes av krangler og stygge taklinger. Det kan virke som om dommeren har mistet grepet.

21: Mållaget scorer, men scoringen blir annullert. Ville protester fra Mållaget, som mener de ikke er jamstilt. Annulleringen virker tvilsom.

24: Kielland og Lie, som akkurat har ankommet, blir sendt til oppvarming.

25: Nokså kjedelig her nå. Mållaget selger pins på tribunen, og dette er morsommere enn selve kampen.

29: Begge lag bytter drakter! Riks-Kam tar på seg sine nye bokmålsdrakter, mens Mållaget skifter til nynorsk. Fint snitt og friske farger på de nye draktene.

35: C.J.Hambro legger inn en stygg takling på Aksel Sandemose – på sidelinjen! Tilsnakk og gult kort fra 4.dommer.

38: MÅÅÅL! 3-2 Den unge juniorspilleren Alf Hellevik utnytter mye klabb og babb foran mål. Ballen blir liggende fri, og Hellevik får tuppet den over målstreken.

38: MÅÅÅL! 3-3 Riks-Kam kontrer direkte. Et mønsterangrep, som tatt ut av læreboka, ender på hodet til Didrik Arup Seip. Han gjør ingen feil. Lagene er like langt – igjen.

40: Dommeren blåser for pause.

Pause: Terboven og Quisling underholder. Få av tilskuerne lar seg engasjere, og de to blir kjøp-pjaget av banen.

Bytter hos Riks-Kam i pausen:

Inn: Nordahl Grieg, André Bjerke og Sigurd J. Smebye.

Mållaget - Riksmålskameratene

Ut: Knut Hamsun, Hjalmar Falk og Henrik Ibsen.

45: Etter en skandaløst dårlig pauseunderholdning blåser dommeren kampen i gang igjen.

46: MÅÅÅL! 3-4 Innbytter Nordahl Grieg utnytter slurv i et rotete og uorganisert Mållag-forsvar. Riks-Kam har kommet klart best i gang etter pausen.

55: Det er stillingskrig på midtbanen. En gjeng aksjonerende foreldre på tribunen!

56: Det har begynt å sne, og midtbane-eleganten Sigurd J. Smebye viser fram sin slepne teknikk. Han finter bort et par Mållagsspillere – og slenger åpenbart noen kommentarer. Dommeren gir ham gult kort.

59: Bytte hos Mållaget: Inn: Jon Fosse. Ut: Aasmund Olavsson Vinje.

62: Rødt kort! Sigurd J. Smebye blir utvist for munnbruk. Ville protester!

63: Dommeren omgjør sin avgjørelse. Sigurd J. Smebye får fortsette! Høydramatisk.

65: Dommeren blir byttet ut med Hans Vogt. Det forventes mer fredelig spill.

66: Riks-Kam dominerer stort, og Mållaget har bare 20 % av banespillet.

70: MÅÅÅL! 4-4 Alf Hellevik scorer sitt andre mål for dagen, på sin åttende målsjanse. 25 % uttelling for mållagsspilleren. En scoring som utvilsomt vil sette sine spor i NRK-huset.

81: Gedigen sjanse til Riks-Kam, som avblåses for offside. Et liberalt vedtak av dommeren.

81: Stor mulighet. Mållagets Kjell Venås blir nydelig frispilt, men skyter bak mål.

90: Stopp i spillet når begge lagene diskuterer om det skal hete hjørnespark eller corner.

94: Dommer Vogt blåser av kampen.

Det går mot ekstraomganger, og publikum kjøper seg beikenpølse med ketsjup.

Latter har lite med humor å gjere

VG søndag 18. januar 2009

Du har sikkert ledd nokre gonger i dag, men neppe på grunn av noko morosamt. Latter har nemleg overraskande lite med humor å gjere. Forsking viser at berre 20 prosent av latterutbrotta kjem etter at nokon har sagt eller gjort noko morosamt. Latter handlar nemleg ikkje så mykje om humor, men snarare om tilhøvet mellom menneske – på same måten som fuglane syng og hundane bjeffar. Vi ler for å imponere sjefen, vi ler når vi er usikre og redde, vi ler når vi prøver å bagatellisere noko, og vi ler når vi er sprut, sprøyte galne. Det siste er heldigvis sjeldnare. Forskarane har funne fram til ti ulike former for latter, og berre éi av dei er knytt til vår humoristiske sans.

– Det er fordi latter har meir med relasjonar mellom menneska å gjere, men sans for humor fargar naturlegvis våre relasjonar, seier professor Sven Svebak ved Institutt for nevromedisin ved NTNU. Han burde vite kva han snakkar om – Svebak har vore president i den internasjonale organisasjonen for forskarar som studerer humor: The International Society for Humor Studies.

– Latter er først og fremst eit sosialt signal, og det er berre menneska som ler. Enkelte andre høgarestående primatar kan smile, men desse apane gjer det for å fortelje kvarandre at «du er sjefen, eg er din underordna». Dei bruker smil som eit signal for å unngå konflikhtar, seier Svebak.

Noko som fører oss tilbake til mennesket igjen. Hos oss er smil uttrykk for å vere vennlege og godtakande. Skal vi unngå konflikhtar, bruker vi gjerne latter – anten vi prøver å bagatellisere ting eller slepper ut ein tilfeldig latter fordi vi er redde og usikre.

Kvifor ler vi?

Det var den amerikanske forskaren Robert R. Provine som sette som mål å finne ut kva som får folk til å le. Etter å ha registrert 12 000 latterutbrot kunne han slå fast at berre 20 prosent var knytte til humor. Han har same konklusjon som Svebak:

– Latter er eit lim som bind menneska saman, seier Provine. Og skal vi tru vår eigen humorprofessor, er alle født med moglegheit til å utvikle humoristisk sans.

– Dette blir det same som all anna oppseding. Det viktigaste vil vere at foreldra sjølve er i stand til å utfalde seg humoristisk. Bruker far eller mor humor, tek barna etter, seier Svebak, og legg til at latter som signal blir utvikla tidleg.

– Vi ler før vi kan snakke. Til vanleg dukkar latteren opp mot slutten av det første leveåret. Først kjem smilet som eit signal mellom barn og foreldre. Deretter blir det meir intenst før det går over i latter. Svebak fortel at latter er eit universelt uttrykk hos menneska.

– Mens uttrykk for mange kjensler er prega av kulturelle skilnader, er det seks uttrykk som ligg i genane: gråt, sinne, angst, overrasking, avsky – og latter. Same kvar du er på kloden, er latter i si reine form det same.

– Dei einaste kulturelle skilnadene er korleis vi prøver å hemme, kontrollere eller undertrykkje desse seks uttrykka, seier Sven Svebak, som ikkje synest det ligg nokon motsetnad i at vi ler på ulik måte.

– Det finst skilnader når latter blir uttrykt i lyd. Vi kjenner jo att latteren til kvarandre fordi vi er biologisk unike. Men dette kjem av forma på kjeve, hals og brystkasse, seier Svebak.

Teksten er omsatt til nynorsk for denne eksamen.

MRSM på null komma svisj

Vér ironisk

Finn ein mottakar.
Levér ein setning.
Sørg for at setningen har dobbel tyding.
Sjå på mottakar.
Vent litt.
Eit smil?
Mottakaren gir deg ein stadfestande latter.
Ta-ta! Flott levert!

OBS! Merk deg at dette er hakket vanskelegare skriftleg.

- *Eg elsker måndagar!*

Vér absurd!

Finn ein som vil høyre.
Skap ei forventning.
Ikkje innfri forventninga.
Servér noko som er temmeleg langt ute.
Gløym ikkje å vere påståeleg.
Det kan gi ekstra tyngde til det du skal si.

(Gyda) - *Menn vil aldri kaste noko!*
(Hårek) - *Du gløymmer Carl Olof Rosenius.*
(Gyda) - *Kva har han med dette å gjere?*
(Hårek) - *Ikkje noko. Men du hadde gløymt han. Ikkje sant?*

Vér fleirtydig!

Dette trikset liknar ironi.
Eigentleg er det nok å vere litt uheldig med formuleringane.
Merk at om det du seier er fleirtydig, så tyder ikkje det at det må vere mrsmt, men det kan vere det.

- *Sofa på tilbod hos dame som er god å liggje på.*

Og hugs, alt treng ikkje å dreie seg om koffertar.

Parodiér!

Finn ein person eller ein figur som du veit at mottakaren din kjenner.
Etterlikn personen.
Overdriv det som er karakteristisk for personen.
Ta i!
Hald det gåande til du kjenner at det blir heilt latterleg.
Både Simpsons og South Park er gode til å få personar og fenomen til å framstå som latterlege.

MRSM på null komma svisj

Underdriv!

Dette er det mange som er riktig flinke til i England.

Også her er det viktig at du merkar at mottakaren og du får ei slags hemmeleg forståing dykk imellom.

Skap ein situasjon.

La nokon kommentere han.

La dei så velje eit noko svakare uttrykk enn kva mottakaren ventar seg.

-Etter oversvømminga rekk vatnet i kjellaren nesten heilt opp til taket. Eigaren øvst i trappeoppgangen: - *Ser ut til at vi blir plaga med noko fukt!*

Vér bisarr!

(Les: Få noko til å virke merkeleg eller påfallande.)

Bland ting frå ulike område med kvarandre.

- Plassér ein haikar ved berg-og-dal-bana.

- La løvene uroe seg for at kjøtt tettast blodårene deira.

Gjer det truverdigg!

Bruk namn på personar og stader.

- *Åge er nærare enn mannen.*

- *Sør-Østre Toten betre enn på landet.*

Vri på noko kjent!

Også kalla allusjon.

Vel eit ordtak eller ein klisje.

Byt eit ord eller to.

Levér!

- *Hald tunga i rett munn!*